

Анализ на "Стихии" от Елисавета Багряна

Публикувано от **Simonsita** на **09.02.2010**

„СТИХИИ” - ЕЛИСАВЕТА БАГРЯНА

(анализ)

Още в първата си стихосбирка, „Вечната и святата”, най-видната българска поетеса Елисавета Багряна дава живот на нов тип чувствителност в българската поезия. Докато в любовната лирика на Вазов, Пенчо лавейков, Пейо Яворов, Димчо Дебелянов, Теодор Траянов и др. жената е видяна през погледа на мъжа, моделирана е по неговия вкус и е представена най-често покровителствено, с преувеличение на положителното или отрицателното в нея, в поезията на Багряна тя е изобразена с женственост, която сама говори за себе си и сама оценява стойностите, които притежава и към които се стреми.

В художествената реалност на Багрянината поезия нещата добиват нови ореолни значения и едно от емблематичните за първата стихосбирка, а и за цялото творчество стихотворение с показателното заглавие тихии напълно доказва тази особеност. тихиите в природата увличат и възхищават лирическата героиня, защото дават представа за абсолютна свобода, за космически размах и за неустойима сила, за рушене и съзиждане. В тях вижда природни еквиваленти на своята неподвластност на морални и битови прегради и на закостенели условности. Те я вдъхновяват да разпери ръце за полет, да даде власт на волята си, на копнежа за пълно опиянение от живота, радостта и любовта.

Композицията на стихотворението: четири строфи от по четири дълги разказвателни и описващи стихове и един кратък, който акцентира върху реализма и разкрива обичта към града, приет като роден, обединени в един синтактически период, оформен като реторичен въпрос, дава простор за разгръщане на мисълта и за изчерпване на завладелите героинята чувство или образ. тиховата архитектура напълно съответства на творческата интенция на поетесата да утвърди порива, устрема напред и нагоре, смелостта и непреклонността пред неизвестното. сцеплението между отделните куплети, всеки от които представлява една емоционална и смислова цялост и изгражда самостоятелен образ, е постигнато от възторга на лирическата героиня и от вярата, че ще постигне и осъществи себе си.

тихотворението има формата на диалогизиран монолог, в който лирическата героиня защитава

своята теза, че никой и нищо не е в състояние да спре порива, силен като стихия, към нови простори и нови пътища, „недостигнати, неминати“. И тя опоектизира в последователност общото в природните стихии - на въздуха (вятъра) и на водата (реката), както и на кипенето на виното, родено от съюза между природата и човека - неудържимата им сила.

Ъбеседникът опонент присъства негласно, но осезателно, маркиран с личното местоимение ти, което се повтаря в началния стих на всяка строфа.

Можеш ли да спреш ти вятъра, дето иде от могилиците, префучава през боазите, вдига облак над диканите, грабва стрехите на къщите, на каруците чергилата, сваля портите, оградите и децата по мегданите -вродниямиград?

Текстът чертае реалистичен образ на стихийен вятър като неукротим немирник и пакостник и нахвърля щрихи от Сливен, роден град на баща , който поетесата също е приела за роден. Но вятърът присъства и с ореолни смислови значения, като въплъщение на сила и устремност напред и нагоре, на волност и непокорство, неудържимост и непредвидимост. Лирическата героиня е в захлас от неговата тотална освободеност, непризнаваща пречки и прегради. трофата е освободена от словесно излишество, изградена е изцяло от думи, изразяващи движение или вещественост, от седем глагола и четиринадесет съществителни имена. В нея не са допуснати прилагателни имена - с изключение на едно крайно необходимо („родния“) - поради усета, че ще попречат на поривистия устрем на словото.

Поетесата е представила вятъра с неговата пластичност и неудържима динамика чрез пет глаголни форми с имитативен характер: „иде“ - предпочетен пред идва заради по-силния интензитет на действието; „префучава“ - като израз на динамика и неудържимост; „вдига“ - за да създаде представа и за устрема му нагоре; „грабва“ и „сваля“ - едно внушение за разбойничество, за своеволие и сила. Техният подбор разкрива зрителната памет на художник и усета към езика. Предпочетеното сегашно време създава представа за повторителност, а с това и за вечност, и внушението, че лирическата героиня като че ли сама се носи на крилете на вятъра - светла, жизнерадостна, щастлива.

Ъс завидна творческа сила е изграден образът и на водната стихия, конкретизирана в река - географски обект със смислово понятно и красиво име Бистрица:

Можеш ли да спреш ти Бистрца, дето иде напролет яростна, разтрошава ледовете си, намостовите подпорите и излиза от коритото и завлича, мътна, пакостна -къщците и градинките, и добитъка на хората -вродниямиград?

Водата, но не напоителната и галещата тялото в тихите си разливи, не като символ на плодородието и на обновлението, а спускащата се устремно по своя път, набъбнала от сила, нехаеща за пакостите, които прави, самодоволна от надмощието си, от разрушаването на спокойствието и монотонността в битовото ежедневие на хората, е вдъхновила творческото съзнание на поетесата. В строфата ясно се усеща одухотворяването на водната стихия и успоредяването с преживяванията на лирическата героиня, която жадува за разтрошаване на ледовете, сковаващи патриархалния начин на живот, за излизане от тясното корито

на битовото ежедневие, за отмиване на тинята на живота и завличане, унищожаване на всичко,

което пречи на волността и устрема напред. Макар че тук се долавя съчувствие към пострадалите от стихията, силен индикатор за което са умалителните съществителни „къщиците” и „градинките”, зрителният ъгъл на поетесата към природното бедствие отново не е трагически, както е например при Елин Пелин и Пейо Яворов. Лирическата героиня се увлича дори от яростта на реката като израз на бунта, защото сама е изпитала това чувство в борбата си за лично щастие и индивидуална свобода. Тя, вдъхновена от природата, възприема водната стихия и с очите („мътна, пакостна), и със слуха си („разтрошава”), радва се на непобедимата мощ и красотата на динамиката, която както и в първата строфа се подчертава и чрез предмети, които не могат да устоят на нейния напор. Все по-засилващото се сходство между лирическата героиня и природните стихии подготвя читателя за последната строфа, която се явява смислова и емоционална поанта на стихотворението.

За трета стихия (поетесата вероятно съзнателно е въвела свещеното за християнската религия число три), която да отговаря на личностния порив към волност, Багрянината лирическа героиня не избира например огъня, а виното, в което се събира природната сила на гроздето, плод на сакрализираната от Библията лоза и човешкия труд, вложен в добиването на виното. Причината е може би в буйните тласъци на кръвта, които то предизвиква при освобождаването на невидимата сила, криеща се в него. Но докато вятърът и водата нямат дом, виното е ревниво пазено в изби, бъчви и бутилки, без обаче да загуби веднъж закипялата своя стихийна сила:

Можеш ли да спреш ти виното, щом веднъж е закипяло то в бъчвите огромни, въздани, с влага лъхаща наситени, на които с букви кирилски пише „черното” и „бялото” - в избите студен, каменни, завещани от дедите ни - в родния ми град?

строфата подчертава своята свързаност с предходните чрез анафоричните повторения в началото на първия и петия стих на всяка от тях с изключение на последната. Идеята за неудържимо движение тук се свързва с кипенето на виното, което ще предизвика и кипене на човешката кръв, и усещане за прилив на жизнена енергия.

Акцентът върху родното се постига чрез краестрофното повторение „родния ми град”, като в третата строфа то е силно разширено и е обогатено с внушение за дълбока старинност и вечност на българските традиции в бита и труда и с любов към далечните предци. Връзката с тях е осъществена именно чрез виното. Дълбоките каменни изби сполучливо кореспондират с дълбоката древност и с вечността, чийто символ се явява камъкът със своята твърдост, устойчивост и неподатливост на времето. Той пази спомена за стъпките и гласа на дедите и за техните буйни веселия. Все в духа на събудения спомен за миналото и за дълбокия български корен са и надписите с „букви кирилски”: „черното” и „бялото”, и като конкретика, но и като припомняне за двойствения образ на виното - пиене на вечността, но и стихия, която превръща и човека в стихия - добра или зла. ила,

която покорява човека, доставя му наслада от живота - едно отърсване от баналността на ежедневието макар и чрез кратко опиянение. Последната строфа не запазва анафоричните повторения на предходните, но също е оформена като риторичен въпрос. Щом на първите три въпроса отговорът може да бъде само: „Не, не мога. Невъзможно е”, по силата на логическото следствие и умозаключение и на четвъртия може да се отговори само по същия начин. Затова тук

интонацията е тържествуваща:

Как ще спраш ти мене - волната, скитницата, непокорната -родната сестра на вятъра, на водата и на виното, за която е примамща непостижното, просторното, дето все сънува пътища - недостигнати, неминати, -менекакщеспреш?

Финалното повторение, но вече в инверсия - „мене как ще спреш?“, -привлича логическото ударение върху формата от личното местоимение за първо лице, с което се откроява индивидуалното в заетата неотстъпчива и волнолюбива житейска позиция.

трофата гради духовно-нравствения образ на лирическата героиня чрез собствените самопреценки, изведени и като неин идеал за жена, разкъсала оковите на домашното пространство и потискащия, изостанал от живота морал. Първите самоопределения: „волната, скитницата, непокорната“ - едно интересно съчетание на съществително и субстантивирани прилагателни, - припомнят (на базата на контраста) авторовите определения на Елин Пелин: „тихата, нежната, богатата и мечтателна Елка“, за да се почувства голямата разлика в ценностната система за жената от повествователното време на повестта „Гераците“ и за жената от стихотворението на Елисавета Багряна.

В сравнение с Кукувица и Потомка в тази строфа от тихии епитетът скитница е щедро естетизиран. тиховете хармонизират човешките устреми и към непознатото с природните стихии. Така лирическата героиня не е само „родната сестра на вятъра, на водата и на виното“ - тя сама е и вятър, и вода, и вино, - една волна и горда стихия, устремена към непостижимото, сънуваща „пътища -недостигнати, неминати“.

тихотворението тихии е образец за възторжена поезия, изблик на млада сила, на щастие и волност. Неговата самобитна и ярко индивидуална героиня обича предизвикателствата на живота и изпитанията на волята за себеотстояване, не се страхува да бъде първа, да тръгне сама към непознатото и да проправя пътеки сред лес от еснафски предразсъдъци. не по-малка сила тя е влюбена в родното и с наслада пие магически глътки от непресъхващите български извори на жизнелюбието и радостта, на непокорството и на опиянението от самия живот и от любовта.